

Nå skal det bestemmes hvilke kraftregulerte vassdrag som kan få mer vann og mer villaks!

Regjeringen skal bedre miljøforholdene i vannkraftregulerte vassdrag. Vilklårene for hele 340 vannkraftkonsesjoner er klar for modernisering og nå legges grunnlaget for hvilke vassdrag som skal komme først i køen. Hele 146 laksevassdrag er påvirket av vannkraftutbygging. Regjeringen har derfor stor innflytelse over fremtiden for villaksen.

Vannkraftreguleringer til elektrisk produksjon på 1900-tallet ga så viktige bidrag til bygging av velferdssamfunnet at det sjelden ble tatt tilstrekkelige miljøhensyn. En av taperne, da konsesjonene ble gitt og vilklårene utformet, var villaksen. Villaksen lever sine første år i elva og etter næringsvandring i havet kommer den tilbake for å gyte i sin barndoms elv. Vannkraftreguleringer fører ofte til mindre sommervann og mer vintervann i elvene og noen ganger tørrlegges elvestrekninger helt eller delvis. Disse og andre relaterte forhold kan skade villaksen og har gjort det i mange vassdrag.

De aller fleste større laksevassdrag sør for Troms er påvirket av vannkraftreguleringer. I 35 vassdrag er villaksen utryddet eller truet, trolig som direkte følge av vassdragsreguleringer. I enkelte andre regulerte vassdrag har inngrepene trolig påvirket villaksen lite eller ingenting. I mange regulerte vassdrag er dessuten effekten av vassdragsreguleringen for dårlig kartlagt.

Nasjonale laksevassdrag bør settes først i køen

Nå kan altså villaksen i vannkraftregulerte vassdrag få mer vann. Arbeidet med å få endret vilklårene er en kompleks og langvarig prosess som i mange regulerte vassdrag kan omfatte naturmiljø i og langs vassdraget i tillegg til blant annet kulturminner. Det vil derfor trolig ta mange år før vilklårene i alle konsesjonene er revidert. Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE) og Direktoratet for naturforvaltning (DN) er i gang med en nasjonal gjennomgang av alle vassdrag hvor vilklårene kan tas opp til revisjon og de har nå bedt Vannregionmyndighetene (VRM) om innspill til prioriteringer. Det er nå det viktige grunnlaget legges for å bestemme hvilke laksestammer som skal fram i køen og først få mer vann!

NVE og DN bør prioritere nasjonale laksevassdrag. Stortingets mål med å etablere nasjonale laksevassdrag var nettopp å gi de viktigste villaksbestandene særskilt beskyttelse mot menneskeskapt påvirkning. Blant de nasjonale vassdragene igjen bør vassdrag der vassdragsregulering åpenbart har redusert laksebestandene prioriteres. Aller først må forholdene for den, i verdenssammenheng, unike namsblanken bedres. Denne ferskvannsstasjonære dvergglaksen i øvre deler av Namsenvassdraget er i rask og tydelige tilbakegang og står i fare for å forsvinne, sannsynligvis som følge av nettopp vannkraftreguleringer. For at namsblanken skal ha en framtid haster det med en vilkårsrevisjon og iverksettelse av tiltak for den. Det finnes imidlertid også laksebestander i vannkraftregulerte nasjonale laksevassdrag som har tilstrekkelig sjøvandrende gytelaks til å gi tallrike årsklasser med ungfisk. De anadrome laksebestandene i Namsen og Orkla er slike eksempler. Hensynet til slike bestander er selvfølgelig også uhyre viktig, men de utsettes ikke for fare om de kommer lenger bak i køen.

Det største dilemmaet

Det største dilemmaet ved revisjoner av vilkår gjenstår. Hvor mye mer vann bør villaksen få på bekostning av produksjon av fornybar klimavennlig CO₂-fri energi? Avgjørelsen skal fattes for hvert enkelt vassdrag av Kongen i statsråd, og det illustrerer også hvor politisk viktig revisjonene vil bli. To høyt politisk prioriterte områder skal forenes; bevaring av villaksen og produksjon av fornybar energi. Heldigvis er det ikke alltid slik at laksevennlig kjøring av kraftverk trenger å redusere kraftproduksjonen særlig mye. Og det bør vurderes om produksjonen av elektrisitet ved eksisterende eller nye kraftverk på en miljøvennlig måte kan erstatte eventuelle tap. Ved å ta i bruk oppdatert kunnskap om villaksens krav til miljøet og smarte måter å drive kraftverk på må villaksens interesser denne gangen veie tungt.

30 år til neste sjanse

For første gang, 50 år etter at de første konsesjonene ble gitt, blir det gjort en nasjonal gjennomgang av vilkårene for vannkraftanlegg. Først etter 30 nye år kan de revideres igjen. Dette er derfor en sjelden mulighet for å bedre situasjonen for villaksen. Usikre anslag antyder et årlig nettotap av en halv million laksesmolt som følge av vannkraftreguleringer, og det etter at det allerede er gjort visse tiltak for å redusere skadene.

Villaksen må opp og frem

Villaksen ivaretas best i disse sakene om alle vi med omsorg for denne viktigste symbolarten på vill og ren norsk vassdragsnatur ber NVE og DN prioritere arbeidet med de viktige nasjonale vassdragene først. Dernest må vi oppfordre kommuner hvor det finnes regulerte laksevassdrag til å kreve revidering av konsesjonsvilkår, for det er ikke sikkert de gjør det av seg selv. Til sist må vi oppmuntre regjeringen til å gi villaksen tilstrekkelig egenverdi og status. Da får vi moderne miljøvennlige vilkår for kjøring av kraftverk og mer villaks!